

Радмила Накарада
Институт за европске студије
Факултет политичких наука
Београд

UDK: 321.011
Оригиналан научни рад
Примљен: 12. 9. 2007.

СЛУЧАЈ КОСОВА – ЈЕДИНСТВЕНА ПРОИЗВОЉНОСТ¹

Завршетак Хладног рата, насупрот очекивањима, донео је нове сукобе и облике насиља, нове поделе и нове релативизације међународног правног поретка. На примеру решавања сукоба на Косову и Метохији, аутор настоји да укаже на шире импликације међународних напора да се конституише независна држава на делу територије већ постојеће. Приказују су аргументи који се користе као оправдање за редефинисање границе српске државе без њене сагласности – морални, демократски, мировни аргумент. Посебно се разматра аргумент о јединствености косовског случаја који захтева и примену јединствених правила. Аутор покушава да проникне и у смисао целог подухвата, закључујући да рушење међународног правног поретка није само потенцијална опасност већ и могући циљ.

Кључне речи: Србија, Косово и Метохија, територијални интегритет, самоодређење, међународно право, слаба држава, насиље, САД, УН, ЕУ.

Небројано пута изречену констатацију како је завршетак Хладног рата изненадио научнике, аналитичаре и политичаре, треба проширити и на развој догађаја који су уследили након пада Берлинског зида, посебно када је реч о врстама и обиму насиља на светској сцени. Уместо извеснијег светског мира уследила је експлозија етничких сукоба (сукоби на тлу Југославије су само један од драматичнијих примера), нови круг интервенционизма, појава мега тероризма, као и све необузданије човеково насиља над природом. Нови пост-хладноратовски свет је потцртавао старе линије подела – између сиромашних и богатих, и исцртавао нове поделе – између демократских/леgitимних и ауторитарних/ нелеgitимних држава, тј. на оне које имају право да постоје и отпадничке (*rogue states, etât voyou*), девијантне државе,² којима се то право оспорава. На трагу нових подела и заплета, уместо срушеног Берлинског зида почели су да ничу и нови зидови што виртуелни, од "стакла" (у

¹ Рад представља део пројекта 149026 ИЕС који се ради за потребе Министарства науке Републике Србије.

² Ж. Дерида уочава да је ту реч о "потказивачкој употреби фигуративног израза" (с.42). По њему, класификација на одметничке и легитимне државе је неодржива, јер држава као таква је одметничка, тј. само одметничке државе и постоје, јер суверенитет, по њему, подразумева злоупотребу моћи. Види: "Фиктивни суверенитет", *Београдски круг*, Но.1-4/2003.

виду пооштрених визних режима, квота, политике условљавања), што стварни од тешког бетона, метала и жица (нпр. у Израелу око Западне обале, на трећини границе САД и Мексико, у Багдаду између сунитске четврти Ад-хамије и околних шиитских насеља, итд).³

Пост-хладноратовско доба са својим новим поделама, зидовима и непријатељима подстакло је и лансирање нових начела и редефинисање обавеза међународне заједнице, што је по неким представљало наговештај настанка новог, космополитског права,⁴ у свету који је постао не само економски већ и морално зависан. У склопу редефинисања постојећих норми међународног права у име досезања етичких начела вишег реда, појавило се ново тумачење односа територијалног интегритета и самоодређења, редефинисање права на мешање у унутрашње ствари суверених држава, нови тип "самоодбране" – у форми предупређујуће интервенције (*preemptive intervention*), нов тип мисије – ширења демократије оружјем, нова обавеза – заштита грађана од масовног кршења људских права (*responsibility to protect*)⁵ ако је неопходно и војним интервенцијама.⁶ Мање или више разговетне назнаке нових начела и обавеза упућују на снажну, додуше неравномерну, релативизацију суверенитета (пре свега, слабих) националних држава, али и на стварање нове основе за употребу оружане силе, за нове облике и просторе насиља, за њихову легитимацију у име изградње новог међународноправног поретка. То најбоље илуструје лук који повезује НАТО бомбардовање СР Југославије и војну интервенцију САД у Ираку.

Ако се има у виду да подела држава на одметничке и легитимне није заснована на објективним критеријумима, већ да то разврставање врши (војно) најмоћнија држава света, ("Одметничка држава је свака за коју САД кажу да

³ У плану је подизање и зидова на границама Индије и Бангладеша, Авганистана и Пакистана, Саудијске Арабије и Ирака.

⁴ О космополитском праву и демократији види: Ј. Хабермас, "Политика људских права: за и против хуманитарних интервенција", у Ј. Хабермас (2002) *Постнационална констелација*, Београд, Откровење; Д. Хелд (1997), *Демократија и глобални поредак*, Београд, Филип Вишњић; R. Falk (1995), *On Humane Governance*, Cambridge, Polity Press.

⁵ Види, *The Responsibility to Protect, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, IDRC, Ottawa, 2001.

⁶ Вацлав Хавел је славио бомбардовање СР Југославије од стране НАТО као први етички рат зато што је вредност заштите људских и мањинских права стављена изнад суверенитета. То је по њему први рат који се водио "у име начела и вредности. Ако се и за један рат може рећи да је етичан, или да је поведен из моралних разлога, онда је то овај рат...". Vaclav Havel, "Kosovo and the End of the Nation State", *The New York Review of Books*, June 10, 1999, p. 6. Више о томе види: М. Печујлић, Р. Накарада, "НАТО интервенција – нова фаза глобализације", *Нова српска политичка мисао*, Београд, Посебно издање 1 (1999). стр.25-39.

је одметничка", Роберт Литвак),⁷ да се обавеза заштите људских права селективно примењује, да је редефинисање начела самоодређења, као и "ширење" демократије војним средствима произвело нове рунде насиља и хаоса, да је морална зависност често повезана са обезбеђивањем виталних интереса као што је слободан приступ кључним изворима,⁸ чини се да је раздобље након Хладног рата много више отворило врата произвољности⁹ него што је положило темеље новом нормативном пројекту.

Случај Србије – јединствена произвољност

Један од акутних простора на којем међународна заједница, оличена у САД и ЕУ, настоји да утврди и примени нова начела је српска држава, посредством решавања проблема Косова и Метохије. Представници САД и ЕУ често истичу да независност српске покрајине Косово и Метохије, за коју се они залажу, представља последње поглавље распада Југославије. Међутим, ако имамо у виду да су међународни актери бавећи се кризом на тлу бивше Југославије предузели низ мера које су представљале правне преседане којима су редефинисали постојеће правне норме, онда је тачније рећи да ће се, уколико се наметне независност Косова, то представљати још једно поглавље произвољности, можда не последње, али свакако још једно значајно поглавље рушења постојећег међународног правног поретка.

Посредством случаја Косова дефинитивно се настоји утврдити да у ери наводно нових етичких начела и одговорности могу настати (изнимне) ситуације, када се део територије може одузети од суверене и демократске државе. То одузимање може се извршити комбинацијом (нелегалне) војне интервенције и цивилне мисије УН која привремено политичко преузимање власти на делу територије, уз дипломатске притиске, претвара у трајну анексију.

⁷ Наведено према, Ж. Дерида, "Фиктивни суверенитет," *op. cit.* с. 44.

⁸ Вилијем Коен, амерички секретар одбране је изјавио да ће се "витални интереси бранити унилатералним интервенцијама да би се осигурао приступ кључним тржиштима, залихама енергије и стратешким ресурсима". Наведено према Ж. Дерида, *op. cit.* с. 49.

⁹ У књизи *Између прошлости и садашњости*, Хана Арент на једном месту резимира своје налазе о феномену тоталитаризма и посебно наглашава његов чудноват немар према чињеничном, заснован на уверењу "да је све могуће". "Тоталитарни системи теже да нам покажу да се деловање може темељити на било којој хипотези, и да ће доследно усмераваним деловањем одређена хипотеза постати истинита, стварна, фактичка реалност. Претпоставка на којој почива доследна акција може да буде сасвим лудачка, али она ће се увек завршити производњом чињеница које потом постају 'објективно' истините." Резултат таквог деловања је, по њеним речима, "ужасавajuћа произвољност". Види: Hannah Arendt (1968), *Between Past and Future*, Penguin Books Ltd, p. 87.

Спирала насиља

Након Хладног рата низали су се догађаји које повезује спирала насиља. Она се правда моралном међузависношћу коју је донела глобализација и историском одговорношћу најмоћнијих држава света. Спирала обухвата:

– унилатералну интервенцију САД у Панами, којим се скида с власти дојучерашњи савезник, наводно због трговине дроге, а предузима се у истом тренутку када се руши Берлински зид,

– интервенцију коалиције на челу са САД у Ираку 1991, која је предузета а да се није сачекало на дејство санкција УН, или озбиљно размотрио предлог С. Хусеина да се у замену за повлачење из Кувајта, палестинско питање стави на дневни ред УН, нити су се уважиле процене европских емисара које су наговештавале да је С. Хусеин спреман да се повуче из Кувајта уколико му се омогући излазна стратегија без понижења. "Пустињска олуја" је драматично прекршила принцип пропорционалности праведног рата и силином бомбардовања претворила средње развијену земљу у преиндустријску,

– војна дејства НАТО у Босни и Херцеговини, која су представљала прве акције изван простора својих чланица (*out of area*), а да при томе није промењен члан 5 *Повеље* НАТО који не предвиђа такве операције,

– НАТО бомбардовање СР Југославије које је предузето без мандата СБ, кршењем властите *Повеље*, као и одредби националних устава појединих земаља чланица. Имајући у виду број цивилних мета, разорно дејство коришћеног оружја – касетних и графитних бомби, као и осиромашеног уранијума – које има дугорочне несагледиве, штетне последице по здравље цивилне популације, НАТО бомбардовање СР Југославије је још једном у кратком периоду нарушило принцип пропорционалности,

– војну интервенцију САД против Авганистана, након терористичког напада Ал Каиде 11. септембра 2001. на тлу Америке и одбијања талибанског режима да изручи Бин Ладена кога су Американци сматрали одговорним. Уместо изручења, Талибани су тражили недвосмислене доказе да је Ал Каида крива за 11. септембар и суђење у неутралној земљи,

– на лажним оптужбама¹⁰ предузету другу војну интервенцију у Ираку (2003.) која је довела до пакленог грађанског рата, у којем је досад, по неким извештајима, погинуло више од 600 хиљада људи. Када су се одлучили за нову рунду бомбардовања Американци су знали да Ирак не поседује оружје

¹⁰ Види детаљан приказ односа америчке администрације према реалности Ирака, систематско прикривање или занемаривање чињеница, обавештајних података да би се оправдала војна интервенција у: Dž- Rajzen (2006): *Ratno stanje, Tajna istorija CIA-e i Bušove administracije*, Beograd, Samizdat B92.

за масовно уништење, да секуларни режим С. Хусеина не подржава исламске фундаменталисте и да нема контакте са Ал Каидом, као и да је већ потпуно пацификован у својим регионалним амбицијама,

– спорадично америчко бомбардовање грађанским ратом исцрпљене Сомалије због наводног присуства исламских терориста.

Наведени низ догађаја се, међутим, не повезује у јединствену секвенцу (јединствен талас дугог трајања), не збрајају се њихове последице, не поставља се питање куда оне свет воде. По правилу, сваки догађај се посматра сам за себе, што омогућава, чак и критички оријентисаним аналитичарима, да истовремено бомбардовање СР Југославије правдају хуманитарним разлозима и да оспоравају интервенција у Ираку, а да при томе не осећају никакву теоријску или моралну нелагоду. Успостављање евентуалне везе између та два догађаја, или препознавање идентичне матрице ратовања у случају НАТО бомбардовања и израелског напада на Либан остаје за нека друга времена.

Побројани догађаји указују на давање преимућства насиљу/принуди и када могућности дипломатије и преговара нису исцрпљене, коришћење насиља и врсту оружја који својим размерама и деструктивношћу надилазе узроке због којих се (наводно) предузима; кршење међународног права без икакве одговорности, игнорисање правог стања на терену у име "најдражих пристрасности" (ендемског слепила).¹¹ Све то као да више упућује на јачање "ужасављајуће произвољности" него на полагање темеља новом међународном поретку на вишим етичким начелима.

У том контексту треба сагледати и смисао напора ЕУ и САД да по сваку цену наметну независност Косова, знајући, као и у случају Ирака, да је реалност другачија од оног како је представљају, тј. да на Косову споља захтевани стандарди нису ни близу испуњења, као ни институционалне и економске

¹¹ Г. Колко, угледни амерички историчар у књизи *Век ратова* бави се ратовима, у двадесетом веку посебно Другим светским ратом. Он показује да је претпоставка о рату као веродостојном средству унапређивању националних интереса почивала на бројним илузијама и лажним очекивањима којима су подледали сви они који су одлучивали о судбини света у току двадесетог века. *Ендемско слепило* одликује елиту власти због начина на који се њени припадници регрутују/бирају и обликују, због интереса и наметнутог обавезујућег консензуса. (10) Анализирајући елите које су се определиле да воде Други светски рат, он показује њихову пристрасну перцепцију која се више руководила начелом погодности него прецизности, олако третирајући чињенице. Доносиоци одлука и њихови саветници кретали су се унутар доминантних вредности и перцепција које су искључивале свако неслагање и довођење у питање њихових "најдражих пристрасности". Ако информација противречи званичној пристрасности она се, по правилу, игнорише. (40) Због тога Колко закључује да рационалност није бит политичких система, и да су они који су највише одлучивали о Другом светском рату били најудаљенији од и највиши имуни на реалне процене стварности, тј. војних, економских, и политичких услова. Gabriel Kolko (1994), *Century of War, Politics, Conflicts and Society since 1914*, New York, The New Press.

претпоставке нормалног функционисања друштва, да је криминал свеприсутан, да су водећи албански лидери оптужени/осумњичени за ратне злочине и да не постоје услови да се српске избеглице врате, а да они који су тамо остали живе у гетоима. Отуда се притисак у правцу давања независности Косову може посматрати као још један пример примене начела "ужасавајуће произвољности". Уједно то је и друга секвенца у којој се на овим просторима начело територијалног интегритета подређује начелу самоодређења. Након давања преимущества праву на самоодређења (појединих) народа, а потом Република, над територијалним интегритетом суверене Југославије, сада се политика недоследности спушта дубље. Право на самоодређење мањине, тј. дела бивше југословенске државе се као начело надређује територијалном интегритету српске државе. Досада су коришћени различити аргументи како би се необразложиво учинило веродостојним. Њихова уверљивост се трошила, а степен произвољности се увећавао. Врхунац је достигнут аргументом о јединствености косовског случаја. Заступници овог аргумента су заправо тиме изградили свест о потенцијалном хаосу који може да произведе назначено поигравање начелом територијалног интегритета, насилно мењање граница. Због тога, они неминовни хаос покушавају да обуздају, предупреду претварајући Косово у јединствен случај, а своје кршење међународног права у једнократан чин. Међутим, искуство је већ више пута драстично потврдило да једнократне/непромишљене нагодбе с реалношћу увек са собом носе ненамераване последице. Штавише оне по правилу производе управо оно што се желело спречити. Тим поводом, да укратко погледамо распон аргументације који је претходио откривању "јединствености" косовског случаја.

Аргументи у прилог независности Косова

У прилог независности Косова и Метохије, смењивали су се различити аргументи спољних актера, али ниједан се није показао уверљивим јер није могао да издржи тест доследности. Због тога је лансиран аргумент којим се Косово проглашава јединственим, посебним случајем, неупоредивим са било којим другим сукобом. Прокламована јединственост требало је да поништи или прикрије произвољност свих других аргумената.

Један од првих аргумената у прилог независности почивао је на моралним разлозима: Србија је изгубила морални основ да влада Косовом због масовног кршења људских права Албанаца. Том аргументацијом се сугерисало да је обим кршења људских права такав да може да послужи као основ за трајну суспензију суверенитета. Иако још не постоје поуздани подаци, процењује се да се укупан број жртава сукоба – тог најдраматичнијег индикатора репресије – креће око осам хиљада (5.500 Албанаца и 2.500 Срба). Упркос несумњивој трагичности сваке жртве, њихове размере ипак не говоре у прилог томе

да је реч о таквом светском преседану, случају који надмаша све друге и који беспривизно захтева редефинисање критеријума суверенитета. Поменути број жртава, дакле, не може бити уверљив изговор за радикално релативизовање принципа суверености ако се питање суверенитета не покреће тамо где је број жртава далеко већи. Уколико би број жртава био пресудан фактор за трајну суспензију суверенитета Србије над Косовом, у том случају би следило да свуда где је у унутрашњим сукобима страдало више од пет хиљада жртава међународна заједница мора на истоветан начин да интервенише и суспендује суверенитет. Међутим, носиоци нових начела не предлажу реди-зајнирање границе Судана након дводеценијског грађанског рата између арапских (настањених на северу) и афричких (настањених на југу) етничких група, који је однео вишемилионске жртве, нити то чине поводом актуалног сукоба у суданској провинцији Дарфур, између паравојних арапских формација (Џанцавиде) и афричких ослободилачких покрета који је већ однео више од триста хиљада живота. Подједнако не захтевају ни прекрајање Руанде након геноцида који су Хути извршили над припадницима Тутси народа (погинуло је око 800.000), тј. трајно раздвајање непомирљивих припадника ова два етничка ентитета, нити су нпр. такву казну предвидели за Ирак након његове репресије над Курдима.

Но, ако оставимо по страни питање реалне процене размера насиља и прихватимо да је репресија режима С. Милошевића на Косову збиља легитиман основ суспензије суверенитета, тада морамо применити исти критеријум и на албанске политичке актере на Косову. У том случају, насиље – убиства, погроми (етничко чишћење), дискриминација, пљачка/узурпација имовине, уништавање културних споменика – које су последњих шест година вршили косовски Албанци у присуству међународне власти, значило би да су они изгубили историјско и морално правно на властиту државу. Масовним кршењем људских права не-Албанаца, Албанци су поништили веродостојност моралног аргумента. Дакле, консеквентно усвајање моралне аргументације поништава не само право Србије на територију Косова, већ и право Албанаца на независну државу.¹² Другим речима, ослонцем на овакву аргументацију доспева се до ћорсокака.

Поред тога, треба имати у виду и да кршење људских права албанске мањине припада ери С. Милошевића који је смењен с власти и испоручен Хагу, дакле, прошлости. Нема никаквих разлога због којих би се могло посумњати да би садашња демократска власт такву политику водила, или да би трагала

¹² Уколико би се почињени злочини узели као аргумент за трајно укидање суверенитета, независно од протока историјског времена, злочини без преседана које је починила нацистичка Немачка су могли да се претворе у морални аргумент којим би се рецимо СР Немачкој оспоравало право на уједињење.

за решавањем косовског сукоба насилним и недипломатским средствима. Тешко је зато наћи оправдање да се управо таквој, демократској власти изриче, у светским размерама, јединствена казна за "грехе" режима који је она сама сменила.

Други разлог, који се наводи(о) у прилог независности Косова је нужност поштовања воље Албанаца, њиховог права на самоодређење, чиме се сама основа тог права проширује на етничку мањину. Албанци, су се изјаснили да не желе да живе у оквиру српске државе и пошто на територији Косова они представљају већину, та већинска воља се мора уважити. Право које им не припада као мањини, тј. чињеницу да етнички идентитет сам по себи не значи и право на државу, Албанци су покушали да извојују својим страдалништвом. Али, ако за трен оставимо по страни чињеницу да њихово право на самоодређење нема утемељење у постојећем правном поретку и пођемо од становишта да у име демократије треба уважити њихову изражену вољу, проблем настаје када се, усвајајући то начело, заступници таквог приступа суоче и са вољом других заједница, између осталог, и Срба на Косову, или у Босни и Херцеговини (раније и Срба у Хрватској), које изражавају сличне жеље, али им се то право оспорава. Уколико би се воља албанске мањине за отцепљење од Србије уважила, потпуно је извесно да ће талас сецесије дотаћи многе државе и да ће отворити нова поглавља насиља имајући у виду чињеницу да постоји пет хиљада етничких група а само две стотине држава, и да је мапа света одавно у потпуности исцртана границама држава. Из тих разлога, заступници независност Косова морали су да прибегну новом аргументу – о јединствености косовског случаја, којим је требало истовремено обезбедити легитимност аргумената у прилог косовске независности, као и аргумената којима се желе спречити сви остали претенденти на исто право – од Придњестровља, преко Абхазије, Јужне Осетије, до Синкјанга, Тибета и Ачеа. Извршиоци албанске воље тврде да не стварају модел који ће бити примењив на другим тачкама света, јер они неће подржати (демократски) исказану вољу других етничких група. По њиховом мишљењу, могу грађани Јужне Осетије, или Придњестровља, или рецимо руска мањина у Навари/Естонији, да се на референдумима изјасне и 100% за отцепљење, самосталност, то неће уследити, јер носиоци светске моћи тако нешто неће допустити, тј. признати. Дакле, видимо да није реч о новом тумачењу начела самоодређења, односно проширењу основе његове примене, које би уважило све изражене воље мањина. На делу је произвољност која почива на принципу – легитимна је само она (унутрашња) воља која има, из неких разлога, спољну подршку светских сила. Преведено, то би значило да само од подршке/воље САД и ЕУ, зависи коме ће се уделити право на самоодређење, а коме ће се оно ускратити. Таква ароганција може да траје све док су остали глобални актери слаби и потиснути и док се ерупције насиља због неједнаког односа према вољама свих етничких зајед-

ница не прошири и распламса на многим тачкама света, урушавајући стабилност постојећег поретка.

Трећи аргумент који се користи састоји се у томе да ће, уколико се статус Косова убрзано не реши сагласно албанским захтевима, доћи до (неконтролисаног) насиља и нестабилности региона. Аргумент је двоструко неуверљив. Прво зато што САД, НАТО, ЕУ поседују све инструменте којима могу да предупредe насиље на косовском тлу, од дипломатских притисака, економских санкција, политичке изолације до војне интервенције и међународног суда, дакле, цео инструментариј који су успешно употребили према Србији. За почетак би било довољно да ефикасно зауставе доток оружја и распусте војне кампове за обуку паравојних група, што је свакако у њиховој моћи. Међутим, уместо одлучног става да је насиље недопустиво, а уколико се примени да ће наићи на оштар одговор НАТО и САД – највеће војске света, албанска претња насиљем се не само толерише, већ и користи као додатни притисак, рачунајући да су Срби изнурени и пацификовани – неспособни за контрапретње. САД и ЕУ, које стално упозоравају на опасност од насиља уколико се буде одуговлачило са признавањем "неминовног" (Холбрук), делују као заступници уцене, тј. неприхватљиву уцену уздижу на ниво озбиљног аргумента и дају легитимитет насиљу као инструменту стварању нових држава на територијама постојећих.

Друго, аргумент о неопходности хитног решења због опасности од насиља је заиста цинично симулирање ако се имају у виду: дугогодишњи нерешени сукоби као што је израелско/палестински, кашмирски¹³ и кипарски, или већ поменути вишегодишња хуманитарна катастрофа у Дарфуру која прети да прерасте у још једну Руанду, док међународна заједница одуговлачи с решењем. Није јасно зашто би "нерешен статус", у оквиру којег се људска права Албанаца не нарушавају, тј. над њима се не спроводе насиље и репресија (што не важи за не-албанске грађане на Косову), добио статус регионалне/глобалне кризе која се мора хитно решити, а таква ургентност изостаје у односу на тврдокорне сукобе од којих неки свакодневно односе нове жртве. Заступници ургентног решавања косовског проблема као да желе да нас увере да је драма албанских грађана, још и у присуству међународних снага, неупоредиво већа од драма страдалника у стварним акутним кризама, у којима је велики број људи изложен насиљу и патњи. Поводом Косова се конструише атмосфера такве хитности да се двема странама у сукобу не може пружити ни потребно време за праве преговоре и постизање компромиса и да је оправдано наметање решења, које се коси са духом Повеље УН и нормама међународног права, с циљем да се предупреди веће зло. Које?

¹³ Дугогодишњи нерешен сукоб између Индије и Пакистана око Џаму и Кашмира је посебно опасан за регион јер су обе државе нуклеарне силе.

Заговорници наметања решења у име наводног предупредивања насиља, морају, међутим, да одговоре како се може ојачати регионална стабилност ако се до решења долази притисцима, неистинитим приказивањем стварности – учинака привремених власти, положаја не-албанског становништва, карактера владајуће елите – пристрасном подршком ставовима косовских Албанаца, симулацијом преговора, и (још једним) поразом српске државе. Уколико би дошло до наметања решења, оно ће сигурно довести и до новог таласа исељавања Срба са Косова, а да су тога свесни и они који се за такво решење залажу, потврђују и већ припремљени планови УНХЦР за прихватање нових избеглица, тј. за нову хуманитарну катастрофу. Решење до кога се долази потпуним поразом једне стране мораће да се спроводи новом дозом принуде и новим кругом недоследности, што је свакако врло несигуран пут ка регионалној стабилности, да не говоримо колико ће то отежати консолидацију унутрашњих демократских снага у Србији, провоцирајући, између осталог, и ирационалне, насилне одговоре разних "добровољаца". Дакле, уколико би стварни интерес заиста био спречавања насиља и јачање регионалне стабилности он би захтевао *предупредивање наметања лоших решења*, а свако решења које не подржавају обе стране у сукобу је лоше, дестабилизујуће решење. То сви знају, и суседи, и чланице ЕУ и САД, али ипак за њега оптирају, свесно занемарујући реалност, унапред искључујући могућа боља решења, арогантно потцењујући могуће опасне последице.

Често се од страних емисара може чути и став да би одрицањем ("конструктивном сарадњом") од Косова, Србија доказала да је изабрала европску будућност уместо балканске прошлости, да је направила дефинитивни рез у односу на Милошевићево раздобље и његову политику, да је потврдила своју демократску и цивилизацијску подобност.

Овај став употребљен као аргумент је потпуно у духу орвелијанског новогатора, све је изокренуто наглавачке. Прво, сама Европска унија слави своје миротворачке способности, институционалне аранжмане који су омогућили помирење, изградњу пријатељских односа између некад смртних непријатеља који су током историје нанели једни другим много веће зло него што су то међусобни учинили Срби и Албанци. Према томе, није у европском духу заговарати трајно раздвајање две заједнице због њихове тренутне непомирљивости, тј. прихватити антрополошку претпоставку, да уопште могу постојати два европска народа која се толико мрзе да не могу живети заједно у једној држави, а затим да такви непомирљиви непријатељи могу истовремено у перспективи постати достојни чланства у ЕУ. Уместо прихватања непријатељства и неповерења као дефинитивних одредница српско-албанских односа, доследно европејство би, насупрот пристрасностима, симулацијама, заблудима, утирало пут трајном миру, помирењу, компромисима, истинском преговарања и иновативним формулама интеграције.

Друго, доследно европејство би претпостављало, ако не поштовање властитих потписа чланица ЕУ на Завршни акт из Хелсинкија, онда бар начела која су заступала тела које је ЕУ сама конституисала (Бадинтерова комисија) и која су примењена у случају распада Југославије. Ту, пре свега, мислимо на принципе која је Комисија дефинисала у односу на права српске мањине у Хрватској (Комисија је била мишљења да Срби као мањина немају право на самоодређење/отцепљење али имају право на пуну заштиту својих тничких права), као и у односу на неприкосновеност границе нових држава, тј. на чињеницу да је постојеће унутрашње административне границе Југославије, тј. република, прогласила међународним границама које се морају поштовати.¹⁴ Најзад, фрагментација територије, уситњавање и производња слабих и дисфункционалних држава као решење, сасвим је супротно току темељних интегративних процеса унутар саме ЕУ и не може бити а да то не дотакне и њу саму, не преобликује ју, да не произведе ненамераване последице које ће дотаћи и њене обале. Ако је Србија перспективно чланица ЕУ, онда би у решавању њених проблема било логично да се примене начела заједнице којој ће у будућности да се придружи. На путу за ЕУ, критеријуми које Србија треба да испуни за чланство довољни су и за "обнову" суверенитета над целином своје територије, уз уважавање највиших стандарда мањинских и људских права. Парадоксалан је, стога, захтев, да Србија докаже своју европску оријентацију прихватањем не-европских начела и не-европског решења за европски проблем.

Аргумент који се ретко јавно потеже али се зато у дипломатским кулоарима изриче, гласи отприлике овако: независност Косова и Метохије је заправо за наше властито добро – Албанци су народ с којим се не може живети заједно, они представљају неподношљив економски тег и праву демографску омчу око врата Србије. Као најгору претњу, притом, истичу да би Албанци евентуално могли да учествују у раду српских политичких институција, претпостављајући да је то за Србе незамисливо. На страну то што оваква наводна добронамерност изражава дозу расизма према Албанцима, од стране оних који људска права иначе стављају на врх пирамиде вредности, она потпуно пренебрегава и потцењује зрелост и способност грађана обе заједнице да пронађу адекватну формулу суживота која би омогућила помирење, компромис, политичку стабилности, сигурност и економски развој. Два народа се третирају као непомирљиви историјски непријатељи, а препрекама демократском и економском развоју се даје етнички предзнак. Дакле, само ако се ослободе једни других, Срби и Албанци могу просперирати. Међутим, ако и кренемо

¹⁴ У Мишљењу број 2, поводом Босне и Херцеговине, Бадинтереова комисија је закључила да право на самоодређење не подразумева и промену постојећих граница осим у случају да се постигне сагласност дотичних држава.

путем на који нас наводи "добронамерна брига", закључак према којем Косово треба да постане независно, јер у економском и демографском смислу представља за Србију "живо блато", "омчу око врата", "политичко буре барута", нико не може да донесе уместо грађана Србије, то морају они сами да учине. Другим речима, у датим околностима је подједнако важан *начин* на који се до решења долази, као и *само решење*. Због тога је наметање решења неприхватљиво јер на трауматичан начин понижава државу Србију, приморавајући је да се одрекне не само дела своје територије, историјског наслеђа, ресурса и права својих сународника, демократских учинака већ саме своје државотворности. Међутим, једним ударцем (наметањем независности), заинтересовани спољни актери би добили две слабе државе, сасвим сигурно лакше подложне спољном дисциплиновању.

Најзад стижемо и до аргумента о јединствености косовског случаја, тј. до становишта које одједном открива да су сви случајеви/сукоби посебни и да због тога нема универзалних решења, тј. да решење за Косово – независност – не може да представља преседан који ће се применити и у другим конфликтима. Прокламација о јединствености може се показати као објава смрти постојећем међународном правном поретку, јер се управо на тлу Европе успоставља принцип "јединствености", чиме се на радикалан начин отварају врата логици произвољности. Ко ће све имати право и на основу којих критеријума да проглашава "посебности", које се изузимају из постојећих правних норми? Шта ће да се догоди ако се мишљења главних глобалних актера разликују у процени да ли је неки случај "посебан"? Ко ће да арбитражира? Шта ако се, упркос проглашеној "јединствености", последице отму контроли и покрену нови круг тензија, сецесија, насиља? Ко ће сносити историјску одговорност за непромишљене последице? Питања су бројна, али и аргументи којима се може оспорити уверљивост залагања за јединственост косовског случаја, тачније, тврдњи да су се стекле јединствене околности на основу којих се српској држави може трајно одузети суверенитет над делом њене територије.

Прво, Косово није посебан случај ни по размерама насиља, по броју жртава, нити по израженој вољи албанске мањине за отцепљењем. Као што смо већ претходно указали, за време и после српско-албанског сукоба, одвијали су се драматични унутрашњи конфликти на многим тачкама света са много већим бројем жртава, као што су се досад у низу држава мањине безуспешно опредељивале за формирање властите државе путем сецесије. Друго, Косово није посебан случај ни са становишта вишегодишње међународне управе, која се користи као аргумент да Србија не контролише целину своје територије¹⁵, да је вишегодишње присуство КФОР-а на тлу Косова само по себи

¹⁵ Тачно је да Србија тренутно не контролише територију своје Покрајине, али како наводи М. Гадвин то нису биле у стању ни Хрватска ни БиХ када их је међународна заједница признала као нове државе, да узмемо само примере из окружења, а да не поми-

потврда да је Србија трајно изгубила суверенитет над тим делом своје државе. Дакле, привремена међународна управа треба да се оконча дефинитивним губитком територије/суверенитета. Међутим, и у случају Кампуџије, Мозамбика, Источне Славоније, Барање и Срема, Хаитија, Авганистана, а сада и Ирака, УН су у различитим облицима и у различитом временском трајању, слале мисије које су имале за циљ или да привремено врше власт, или да помогну институционалној изградњи (реформама судства и полиције), одржавању избора, економском развоју, итд. Ни у једном случају, привремена, прелазна власт УН није довела до трајног суспендовања суверенитета државе на чијем тлу су оне деловале.

Од старатељства за време колонијализма, преко старатељства УН у периоду деколонијализације, до нових доктрина о "хуманитарним интервенцијама" увек се подразумевала привременост аранжмана који су укључивали страном присуство – док се не успоставе минимални услови безбедности, док се не укине масовно кршење људских права.¹⁶ Нема ниједног разлога зашто би се *привременом управом* међународне заједнице *трајно одузео* суверенитет само Србији над делом њене територије.

Намера да се Србији трајно одузме суверенитет над Косовом је тим проблематичнија што је она уследила након нелегалног НАТО бомбардовања. Уколико се наметне независност Косова, дакле решење без сагласности Србије, НАТО интервенција се никако не може заогрнути и иначе проблематичном хуманитарном ауром коју себи присваја. Уместо тога, дефинитивно ће се потврдити да је НАТО бомбардовање пример коришћења нелегалне и нелегитимне силе да би се промениле границе суверене државе, што је у колизији са једним од фундаменталних начела *Повеље ОУН* – чл. 2(4). Реч је, дакле, била о рату за нове границе а не о првом "етичком рату" за заштиту људских права.

Да је хуманитарна компонента уопште била присутна, након војне интервенције би уследио снажан нагласак на помирењу, демилитаризацији, на испуњавању стандарда, повратку избеглица, истинском преговарању. То није био случај, војно насиље се претворило у политичко. Исход косовског заплета ће зато пружити и одговор на следеће питање: Да ли се посредством (комбиновањем) нелегалног НАТО бомбардовања и привремене управе УН

њемо Абхазију, коју не контролише Грузија, или Нагорно-Карабах коју не контролише Азербејџан, или Сомалиланд, који не контролише Сомалија, или делове јужног Тајланда које не контролишу централне власти, итд., али се државни суверенитет не доводи у питање. Упореди: Morag Godwin: "From Province to Protectorate to Sate? Speculation on the Impact of Kosovo's Genesis on the Doctrine of International Law", *German Law Journal*, www.germanlawjournal.com.

¹⁶ Robert, Jackson (2003), *The Global Covenant, Human Conduct in a World of States*, Oxford University Press, p. 301.

стварају механизми за нову рунду *насилних промена граница*, одузимања територија у пост-хладноратовском периоду?

Имајући досад изложено у виду, могуће је закључити да косовски случај није ни по чему јединствен, осим по настојањима да се таквим прикаже, као и по последицама које *наметнута јединственост* може изазвати. Како истиче, М. Гадвин (Godwin), Косово има потенцијал да постане случај од пресудног значаја у даљем обликовању међународног правног поретка.¹⁷ Другим речима, случај Косова је посебан/јединствен само по потенцијалу да разори постојеће темеље међународног правног поретка. Стога констатација да би независност покрајине представљала последње поглавље распада Југославије, много је мање тачна (зашто би се оно, уосталом, на Косову и зауставило) од закључка да би оно представљало ново значајно поглавље у јачању "ужасавајуће произвољности" као нове логике уређења света.¹⁸

Сви они који још нису успоставили везу између бомбардовања Србије и интервенције у Ираку, можда ће се сада задовољити "посебношћу" косовског случаја. Повероваће у могућност једнократне суспензије међународног права чије ће се последице вешто ограничити и контролисати. За далековидије, прављење новог преседана отвара судбинско питање. Међународни правни поредак се разара, шта ће ступити на његово место?

Аргументи домаћих реалиста

Становиште реалиста почива на неколико претпоставки: Србија је мала и немоћна држава, без савезника. Тренутна руска подршка је неминовно привремена, док се не постигне нагодба са САД у прилог неких од њених виталних интереса. У погледу статуса, реалисти сматрају или да је Косово већ изгубљено (Кумановским споразумом), а проблем је само у томе што се владајућа елита не усуђује то да призна, или да ће оно "на овај или онај" начин бити изгубљено. Према томе, Србија води залудну дипломатску битку којом се супротставља најмоћнијој држави света, САД, и губи драгоцену време, уместо да постане нормална држава и убрза своје приближавање ЕУ. Косово је и иначе терет Србији, што пре га се отарасимо то боље по нас. Најзад, међународно право се и онако крши, недоследно примењује, према томе, позивање на њега не може да буде уверљив контрааргумент наметању решења у светлу постојеће констелације моћи. Сила/премоћ, а не право ипак има пресудну реч у обликовању реалности малих и немоћних држава. Из тих разлога, мудру политику представљало би прихватање неизбежног, уз евентуални неки вид компензације.

¹⁷ М. Godwin, *op. cit.*

Проблем није толико у самим претпоставкама, већ што се њихове консеквенце до краја не изводе. Оне се дедраматизују, преводе у нормалност, прећуткују се крупна питања које оне отварају. На тај начин се упућују на "реалистички пристанак" на несавшености света, "на поистовећивање с реалном моћи као таквом" (Адорно). Пристанком на несавшености света, без систематске критичке рефлексije не може а да не доприноси даљим (насилним) несавршеностима. Ако ствари, више-мање, стоје како реалисти описују – у ери универзализовања демократије и људских права као непорецивих вредности, међународно право све мање важи за мале и слабе државе, када су њихови интереси у колизији са најмоћнијим државама – поставља се питање шта то говори о глобалној демократији, домашају заштите људских права, унутрашњој политичкој култури грађана држава предводница. Ако моћни и даље могу несметано да крше међународно право када њихови интереси то налажу, који изазови за "судбинску заједницу" (међународни поредак у ери глобализације) могу на тим претпоставкама да израсту, који нови ирационални одговори и отпори да се појаве?

Надаље, да ли је реално очекивати да се може пристати на начело "сила бога не моли" у међународним односима и уверљиво се на унутрашњем плану залагати за владавину права. Ако се без икакве критичке рефлексije, дакле, реализмом, који је прост пристанак на наметнуто, прихвати начело силе уместо права, тиме се даје легитимитет и унутрашњим ауторитарним снагама и тенденцијама. Без обзира на разлику у моћи, спољне и унутрашње ауторитарне тенденције делују по принципу спојених судова. То конкретно значи да ће у слабијим државама јачати селективна и недоследна примена закона, корупција, као и ванинституционални притисци, изнуђивање, нагодбе сагласно унутрашњој архитектури моћи.

Томе треба додати да упозорење да позивање на међународно право нема спасоносну тежину, јер се оно ионако доследно не примењује, више него било који други аргумент говори управо у прилог томе да засада људска права уистину не могу постати ново начело у име којег се може интервенисати и одузимати суверенитет.¹⁹ Да би то било могуће морали би да живимо, како Џексон (р.313) каже, у јединственој светској заједници која почива на соли-

¹⁹ Тиме се ни најмање не заговара становиште према којем на масовна кршења људских права међународна заједница не треба да реагује. Напротив. Реч је само о томе да у ситуацији када се људска права доследно, без разлике, не штите, када не постоје јасни правни критеријуми спољне интервенције, нити институционалне претпоставке које могу да гарантују објективност, пропорционалност, праведност интервенција, људска права не могу бити разлог трајног одузимања суверенитета или (самовољне) војне интервенције. У датим околностима, уместо нелегалних војних интервенција, на располагању је мноштво других мера – од паметних санкција, судских тужби, дипломатских притисака, а да не говоримо о улагању у превенцију кршења људских права.

дарности и чија врховна вредност је глобална људска безбедност, а не у свету у коме светска политика почива на државама (ма колико оне трансформисане транснационалним процесима) и њиховим партикуларним интересима. Само растући степен доследности, објективности, једнакости пред законом, а не произвољности, самовоље и селективности, могу да поставе темеље нове етике у међународним односима, космополитског права.

Реалистички приступ мора да осветљава далекосежност наговештене недоследности када је независност Косова у питању, уместо да је своди на локалне оквире, на инцидент који ће се брзо заборавити чим се врата ЕУ шире отворе за балканске просторе. Јер у случају Србије и проблема с њеном покрајином није реч просто о самовољи у локалним оквирима, већ о рушењу једног од базичних консензуса на којима је почивао поредак успостављен након Другог светског рата и укидања колонијализма. Консензус је подразумевао да се исцртане границе суверених држава не могу мењати насилним путем упркос свим њиховим несавршеностима, јер, како Џексон с правом указује, границе не означавају само територијалну јурисдикцију држава, већ представљају конститутивни елемент "међународног друштва". Отуда њихова већа отпорност према насилној промени. Исцртане границе држава показују висок степен стабилности и континуитета, иако у извршеној деоби територија све етничке групе нису могле да добију и своју државу.²⁰ Другим речима, у погледу граница у ери након Другог светског рата развио се снажан и истрајан конзервативизам који даје предност територијалном интегритету постојећих држава над стварањем нових. "Тај конзервативизам је изузетно тешко превладати. Као што је приказано, то се догађало само у изузетним међународним околностима, као што су окончање великих ратова или слом империја."²¹ До завршетка Хладног рата, преовлађивала је свест/консензус да би задирање у питање постојећих граница бацило свет у анархију и нове неизвесности. Након завршетка Хладног рата, тај консензус се доводи у питање. У његовом рушењу, наметање независности као решења косовског проблема чини важно поглавље. Уколико би се оно остварило учинио би се озбиљан заокрет ка времену када су се границе успостављале ратом, када је територија била плен који се добивао након војне победе.²² Реалистички приступ мора о томе такође да проговори.

Да закључимо. Ако се покаже да је наметање решења у косовском случају неизбежно, то не значи да су критичка рефлексија и уочавање маневарског простора између прераног пристанка на изнуђено и нецелисходне конфрон-

²⁰ Парадокс косовског случаја је тим већи што је реч о мањини која има своју матичну државу – Албанију

²¹ R. Jackson, *op. cit.* p. 324.

²² *Ibidem*, p. 325.

тације, сувишни. Као што не може бити сувишно ни проницање у мотиве и последице такве политике САД и ЕУ, утврђивање дубљег значење косовске епизоде,²³ унутар дугих историјских токова. Наметнуто се не сме превести у "пожељно", тактички прихватљиво, у прагамтичан пут који води нормалности. Да би реалистички приступ то заиста и био, он мора да садржи и делегитимацију ауторитарних, насилних, незаконитих тенденција у међународним односима.

Смисао наметања решења

У претходном излагању покушали смо да прикажемо недоследности и границе аргументације која се користи у оправдању трајног одузимања суверенитета Србије над делом њене територије. Преостаје да покушамо да проникнемо у разлоге због којих се, упркос слабостима образложења, реалној ситуацији на терену, јасним опасностима које наметање независност Косова доноси оно ипак намеће као решење. Дакле, шта је дубински смисао целог подухвата? Покушаћемо да укажемо на могуће правце трагања за одговорима.

Једно од објашњења упућује на закључак да је смисао косовског заплета и расплета у јачању улоге САД као светског арбитра. Заплет на Косову поново показује да Европа није способна да сама решава конфликте на свом тлу. Упркос експанзији и порасту њене моћи, она је још увек у позицији да више следи решења САД него да самостално креира политику која би била у сагласности са њеним властитим принципима интеграције, ширења демократије и мира. Штавише, наметање решења засигурно не може донети трајну стабилизацију у региону, али зато може донети САД још једног оданог савезника на европском тлу – Албанце. Могућности "поигравања" латентном нестабилношћу које би произвела независност Косова, као и могућност употребе нових пријатеља, обogaћују америчке инструменте обуздавања властитог савезника/конкурента – ЕУ. Међутим, овом аргументи недостаје објашњење зашто ЕУ *свесрдно* подржава амерички приступ косовском проблему, свесно креира простор нестабилности на властитом тлу супротно својим начелима и поништава (притисцима) унутрашње дисонантне гласове у име лажног јединства.

У потпуном другом смеру иду објашњења која указују да залагањем за самосталност Косова САД желе да поправе своје односе са муслиманским земљама. Међутим, рат у Ираку, интервенција у Авганистану, сукоби са Ираном, подршка Израелу, рат против исламског тероризма, итд. све то

²³ Како наводи, И. Валерстин, Ф. Бродел нас подсећа да се догађаји, чак ни они најкрупнији, не могу разумети независно од кретања околности и дуготрајних трендова (*long dure*). Упореди: I. Walerstein, *After Liberalism* (1995), New York, New Press, p. 232

говори о једном далекосежном сукобу, који се тешко може значајније ублажити расплетом на Косову. (У прилог томе иде и чињеница да ни претходна подршка чеченским сепаратистима, као и босанским муслиманима, није допринела ублажавању сукоба САД и исламског света).

Аргумент, пак, да је у позадини НАТО бомбардовања СР Југославије и наметања решења, контрола ресурса, комуникацијских путева, ширење америчког војног присуства на просторе на којима раније то није било могуће, такође није у потпуности уверљив. Недостатак уверљивости почива на чињеници да се у ери глобализације повећава зависност/рањивост малих и слабих држава и да се сви ти евентуални интереси могу остварити и без бруталне употребе силе и драматичних ломова међународног правног поретка. Да не говоримо да се након 5. октобра, дакле, после промене власти у Србији много тога могло постићи и сарадњом са Србијом, уважавањем њених елементарних националних интереса, као и њеном бржом инкорпорацијом у међународне, наднационалне, европске токове. Имајући у виду да су постојали и постоје други начини остварења америчких интереса, можемо да се упитамо није ли драстично испољавање ароганције моћи (војне и политичке) било само по себи циљ? Ако јесте, да ли је то знак опадајуће глобалне моћи САД, или обрнуто, потврђивање њене неприкосновености? Са становишта судбина малих и немоћних држава готово да је свеједно, бар у кратком периоду, да ли је реч о опадајућој или нарастајућој моћи САД. Последице су исте, јер и потврђивање неприкосновености на досадашњим премисама, као и (невољни) силазак са позиције једине супер силе пре ће бацити свет у нове вртлоге насиља, него што ће да отвори могућности одсудне демократизације глобалног поретка.

На крају, остаје најтеже питања: који је интерес ЕУ да суделује у инаугурацији таквог развоја? Да ли је однос према суверенитету Србије израз савезништва ЕУ/САД у *ширењу произвољности* као начину увећања њихове заједничке, али и појединачне глобалне моћи? Или је суделовање ЕУ израз њене још увек непревазиђене подређености и неаутономности у односу на САД? Или објашњење треба тажити у карактеру српске државе? Пред изазовом ових и других питања ограничићемо се и у овом случају само на означавање праваца могућих одговора.

Разлози да ЕУ подржи да се на њеном тлу, посредством насиља и кршења темеља постојећег правног поретка, створи нова, слаба, економски неодржива, криминализована, етнички чиста држава, можда леже у перцепцији Србије и њеног "непоћудног" потенцијала. Када то кажемо не мислимо да је реч о некаквој "мржњи" према Србији, већ о структуралној потреби да се она као "реметилачки" регионални фактор докраја пацификује. Њен реметилачки потенцијал се више не односи на милитаристичке, експанзионистичке пројекте, већ на нејасан смер унутрашњих обрта у Србији с обзиром на њене тежње ка самосталности и аутономији. Уз такву перцепцију иду и предрасуде о

њеном културном и цивилизацијском идентитету, тј. наводна неизвесност да ли је Србија ближа Западу или Истоку. Упркос свему кроз шта је прошла, Србија дакле, није довољно пацификована, изнутра дисциплинована, она још увек пружа отпор спољној наддетерминацији. Губитак Косова на понижавајући начин би представљао тај фатални ударац њеној способности да, колико-толико, аутономно делује у складу са својим виталним националним интересима. Другим речима, насилним одузимањем дела територије уз подршку САД и ЕУ, Србија би дефинитивно изгубила унутрашње капацитете да пружа било какав рационалан отпор спољној наддетерминацији која се коси са њеним националним интересима, а њена судбина би деловала дисциплинујуће и на друге.

Друга могућност је да разлог почива у потреби да се унутрашњи поредак моћи ЕУ кристализује, да се освоје и демонстрирају инструменти дисциплиновања држава чланица. Као што имамо прилику да се уверимо, упркос испољеним разликама чланица према решењу косовског проблема, формулишу се јединствени ставови у погледу подршке плану М. Ахтисарија. Представници неколико земаља чланица које су изражавале разумевање за став српске владе и залагале се за решење које би обема странама било прихватљиво, ипак су одлучиле да је важније потврдити оданост (послушност) Бриселу него подржати властиту принципијелну позицију.

Трећи могући разлог, повезан је са претходним. Пошто односе ЕУ и САД одликује савезништво и партнерство ("никад једни другима нису били потребнији" (Барозо), али и неравноправност и подређеност,²⁴ пристајући да на властитом тлу делује насупрот својим начелима, прихватајући да заједно са САД намеће решења, савезништво се учвршћује, а *ЕУ постаје још један глобални арбитар који устоличава своју моћ изнад постојећих закона*. Чвршћом хегемонском коалицијом,²⁵ шири се моћ наметања, дисциплиновања, подређивања, увећава се неједнакост између држава, сужава се простор аутономног деловања држава изван хегемонске коалиције на међународној сцени. Аутономни могу да буду само велики и највећи и, на первертан начин, они који су изопштени (тј. сврстани у "отпаднике" или "осовину зла"). Остали морају да буду послушни. Остаје отворено питање да ли ће ЕУ моћи без великих турбуленција да се понесе са последицама које призива властитом недоследношћу,

²⁴ Р. Кagan у књизи *Of Paradise and Power*, неравноправност изражава тако што каже да са становишта светских послова САД праве вечеру, а Европа пере суђе.

²⁵ Имајући увиду поменуто амбивалентност, чињеницу да је већ долазило и до разлика у односу на поједине кризе, нпр. 2003. око интервенције у Ираку, није искључено да уколико став САД у погледу Косова продужи у правцу ширења произвољности, могуће је да у светлу руског вета, то изнова обнови разлике између САД и ЕУ, као и унутар саме ЕУ.

а оне свакако укључују и нарастање тензија у односима са Русијом, која је за стабилност Европе изузетно значајан актер.

Закључак

Сукоб Срба и Албанаца не садржи ништа тако прекретничко по себи осим што се улажу огромни напори да се таквим представи. У име тога изнова се на тлу Балкана поиграва принципима самоодређења и територијалног интегритета. У случају Југославије, самоодређење је добило статус примарног начела све док се она није распала по републичким шавовима, да би се потом територијални интегритет Босне и Херцеговине бранио свим снагама. Самоодређење (албанске мањине на Косову) сада поново добија примат над територијалним интегритетом (Србије). Истовремено се територијални интегритет евентуалне будуће државе Косова, унапред брани као неприкосновеност, дакле, свака подела, тј. евентуални "територијални компромис" се искључује.

Недоследност има своју унутрашњу логику и није случајно да се баш поводом Косова покушава проширити право на самоодређење и легитимизацију насилна промена граница. Јер насилно прекрајање граница тек на *европском тлу* има далекосежно значење. Овом другом секвенцом на Балкану дефинитивно се најављује крај консензуса успостављеног након Другог светског рата у погледу исцртавања нових граница без сагласности државе на коју се то односи. Право на насилно освајање територије се изнова враћа са свим погубним последицама које то може да донесе. Због тога можемо да се упитамо да ли се оваквим насртајем на постојећи поредак стварају претпоставке за поствестфалски поредак на предвестфалским принципима?

Указивање да се озбиљно крши међународно право, или још драматичније, да се руше темељи међународноправног поретка, очито немају велику снагу. Ту су реалисти у праву, али разлог не уважавања правних аргумената не лежи у пословичној, рутинској недоследности, већ у чињенице да је темељно редефинисање међународног правног поретка у току, да је то по свему судећи и *циљ*. Присуствујемо успостављању нових правила, а актери који их успостављају освајају нове изворе моћи. Дакле, у случају насилног одузимања дела суверенитета Србији, није реч о томе да се не *примењују постојећа правила*, већ је од далекосежног значаја то што се успостављају *нова правила* заснована на премоћи воље САД и ЕУ. Случај Србије изгледа треба да покаже да ће суверенитет и територијални интегритет држава све више зависити од воље и (само)интереса хегемонске коалиције, а све мање од норми међународног права. На трагу размишљања У. Бека,²⁶ могло би се рећи да заплет у вези са српском државом указује да се налазимо у размеђу два тока који се

²⁶ Vidi:Ulrich Beck (2005), Power in the Global Age, Cambridge, Polity Press, p.2.

одвијају истовремено. Један који се односи на одбрану постојећег међународног правног поретка ("примену правила") и други на његово рушење ("промену правила"). С обзиром да се носиоци промене правила ослањају на ароганцију моћи а не на новоуспостављени широк консензус и демократско одлучивање, то као да наговештава будућност коју ће да обележе много мање мир, стабилност, легитимитет, а много више насиље, хаос, неравнотежа²⁷ и незаконитост.

ЛИТЕРАТУРА:

- Arendt, Hannah (1968): *Between Past and Future*, Middlesex: Penguin Books Ltd.
Beck, Ulrich, (2005): *Power in the Global Age*, Cambridge, Polity Press.
Derida, Žak, "Fiktivni suverenitet", Beogradski krug.No1-4/2003, Beograd.
Gabriel Kolko (1994): *Century of War, Politics, Conflicts and Society since 1914*, New York, The New Press.
Mayall, James (ed.), (1996): *The New Interventionism 1991-1994*, Cambridge, Cambridge University Press.
Rajzen, Džejms (2006): *Ratno stanje, Tajna istorija CIA-e i Bušove administracije*, Beograd, Samizdat B92.
Robert Jackson, (2000): *The Global Covenant, Human Conduct in a World of States*, Oxford, Oxford University Press.

Radmila Nakarada

Institute of European Studies
Faculty of Political Sciences
Belgrade

S u m m a r y

KOSOVO CASE – A UNIQUE ARBITRARINESS

The end of Cold war, contrary to expectations has brought new conflicts and forms of violence, new divisions and new relativizations of the international legal order. Taking as an example the endeavours to resolve the Kosovo conflict, the author attempts to indicate the broader implications of the international efforts to constitute an independent state on part of the territory of an existing sovereign state. The arguments used to justify the redefinition of the borders of the Serbian state without its consent, the moral, democratic, peace arguments, are reviewed. Particular attention is paid to the argument that Kosovo is a unique case and therefore unique rules should be applied. The author seeks to understand the deeper significance of these efforts, concluding that dismanteling the present international legal order is not only a potential danger but a possible aim.

Key words: Serbia, Kosovo and Metohija, territorial integrity, self-determination, international law, weak states, violence, USA, EU, UN.

²⁷ Шире о томе види: I. Walerstein, *After Liberalism* (1995), New York, W.W. Norton & Co. p. 40.